

6.
2

Disputatio inter clericum et militem sup potesta
te prelati ecclesie atq; principib; terrar; com
missa sub forma dyalogi incipit feliciter.

Cleric⁹ sermonis sui exordium sub
hac forma posuit dicens. **M**iror op
time miles paucis dieb; tēpōr; mu
tata sepultam iusticiam euerfas le
ges iura calcata. **M**iles. Grandia verba sūt
ista et ego laycus qui quāuis paucas puer didi
cerim lras non tamen ad pfundū veni vt tam
alta verba a me possint intelligi. **E**t ideo vene
rāde clerice si meū desidētis habere colloquiū
planiorem oportet accipere stilum. **C**lericus
Ecce mea vidi ecclesiā i honore magno apud
reges p̄cipes et nobiles vniūsos haberi et nūc
video econtra miserā. **E**cclēsia facta ē vobis
omnib; preda erigunt a nobis multa dantur
nulla si nostra bona nō damus rapiunt a nob
conculcantur iura nostra libertates effringunt.
Miles. Non facile credā regem cuius cōcili
um sūt clerici iuste agere vobiscum aut apud
eos p̄ire ius vrm. **C**lericus. Immo certe cōtra
omne ius iniurias innumeras sustinemus. **M**i
les. Scire vellē quid vocatis ius. **C**leric⁹. Jus
voco decreta patrum et statuta romanorū pon
tificum. **M**iles. Que illi statuunt si de tempo

talibus statuunt vobis possunt iura esse nobis
vero non sunt. Nullus enim potest de hijs sta-
tuere sup que constat ipsum dominium non ha-
bere. Sic nec francorū rex potest statuere sup
imperium nec impator super regnum. Et quem
admodum terreni principes non possunt aliq̄d
statuere de vestris spiritualibus sup que non ac-
ceperunt potestatem sic nec vos de temporalibus
eorū sup que non habetis auctoritatem. Vnde fri-
uolum est q̄cquid statuistis de temporalibus sup
q̄ potestatem n̄ accepistis a dō. Vnde nup mic-
hi risus magnus fuit. cum audissem nouiter
statutum esse a domino bonifacio octauo q̄ ip-
se est et esse debet sup omnes principatus et reg-
na. Et sic facile potest sibi ius acquirere super
rem quamlibet cum nō restat nisi scribere quia
totum erit suum cum scripserit et sic totū erit
vestrū et vbi statuere nichil aliud est q̄ sibi te-
nere velle. Nichil ergo aliud erit ius habere q̄
velle non habet ergo nisi vt scribat. Hoc volo
ius esse cū voluerit castrū meum vel villam me-
am agrū meum aut pecuniam et thesaurū ha-
bere. Nec latet vos sapientē clericū ad quātum
vos deducat ista disputatio ridiculum. ¶ Cleri-
cus. Satis acute domine miles et versute ista
cōtra nos ptulistis et ad hoc tota? f̄mōis vā

series seu decursus quantum ipse intelligo ten-
dit q̄ dominus papa de vestris temporalibus
nichil potest statuere quia non constat eū sup
temporalibus vestris dominiū accepisse. Et si
nos ipsi ex nostris velimus probare dictis aut
scripturis totum pro nichilo dicitis quia nos-
trum scribere vt dicitis dominiū nobis aut po-
testatē q̄ aliūde nō venerat dare nō potuit. **S**;
si cristianus vultis et catholicus verus esse nō
negabitis xp̄istum t̄rum omnium dominum
esse cui dictum est in psalmo ij. **P**ostula a me
et dabo tibi gentes etc. de quo etiā scriptū est
quia ipse est rex regum et dominus dominantiū
Ista non sunt nostra sed dei verba nec nos ea
scripsimus sed ea misit dominus et spiritus
sanctus dictavit. **E**t quis dubitat illum statue-
re posse quem constat vniuersoz dominū esse.
Giles. **N**ullo modo diuine potestati vel do-
minationi resisto q̄a cristianus sū et esse volo
et ideo si p̄ diuersas scripturas ostenderitis sū-
mos pontifices esse sup omnia temporalia do-
minos. necesse est omnino reges et p̄ncipes
sūmis pontificibz tam ī spiritualibz q̄ in tem-
poralibz esse subiectos. **C**lericus. **F**acile est
ex superioribz posse ostēdi. **T**enet enī fides nos-
tra petrū apostolū pro se et suis successoribz

institutum esse plenum vicarium ihesu christi et
certe plenus vicarius idem potest quod et do-
minus eius cum nulla exceptioe nulla potesta-
tis diminutione est vicarius institutus. Si ergo
non negatis christum de vestris temporalibus sta-
tuere posse qui dominus est celi et terre non potes-
tis sine rubore eandem potestatem christi ple-
no vicario denegare. **¶ Miles** Audiui a viris
sanctis ac deuotissimis duo tempora in christo
distingui alterum humilitatis et alterum potestatis
Humilitatis usque sua passionem potestatis post
suam resurrectionem quam ipse dixit data est mi-
hi omnis potestas in celo et in terra mathei vltimo
Petrus autem constitutus est christi vicarius
pro statu humilitatis non pro statu glorie et
maiestatis non enim factus est christi vicarius
ad ea que christus nunc agit in gloria sed ad
ea imitanda que christus egit humilis in ter-
ra quia illa nobis necessaria sunt. **I**llam ergo
potestatem suo vicario commisit quam homo
mortalis exercuit non illam quam glorificatus
accepit. **E**t vt ista per scripturas quas indu-
citis ostendamus de eisdem scripturis vobis testi-
monium proferemus. **I**pse enim christus dixit
pilato regnum meum non est de hoc mundo et
quod non venit ministrari sed ministrare. **I**uce

Hoc testimoniū adeo manifestū est vt hoīem
resistentē possit confundere ⁊ ceruicē quamcūq;
duram obterere. Et hoc sic dixit ihesu quidā de
turba. magist' dic fratri meo vt diuidat me
cum hereditatē. At ille dixit ei. **O** homo quis
me constituit iudicem et diuisorem super vos
Luce xij. Auditis ergo ap̄te cristū in tempōz
libz nec iudicē nec diuisorem constitutum ee
go in statu illo suscepte dispensacionis nec tē
porale regnum habuit nec etiā affectauit ym
mo cum illi multiplicatis pambus comederēt
fugit et in cōmissione petro facta non clauēs
regni terrarum sed clauēs regni celorum tra
didit. Et hebreorum pōtiffices constat regibz
fuisse subditos et a regibus quod procul a v
bis absit fuisse depositos. **¶** Et vt scias cristi
vicarium spirituale regnum nō ad temporale
seu dominium assumptum accipe ab ipso pau
lo nec minus clarū testimoniū. Dicit enim sic
Omnis pontifex ex hominibus assūptus pro
hominibus cōstituitur in hijs que ad deū sunt
nō ad gubernandū terrenū dominū s; vt offe
rat dona et sacrificia p̄ peccatis. **V**ides ergo
q̄ preficitur pontifex in hijs que sūt ad deum
cū paul⁹ thimotheo scribat nemo militās sō
seularibz negocijs se implicet. **D**atet ergo cris

tum regnum tempore non exercuisse nec pe-
tro omisisse. **N**ā et petrus dicit actuum sexto
capitulo. Non est equum nos derelinquere ver-
bum dei et ministrare mensis id est temporalibus
dispensandis. **E**t quamquam possint aliqua tem-
poralia per ipsos pontifices dispensari satis
tamen patet quod non debeant in terrenis regnis
et principatibus gubernandis. que totum sibi
vendicant occupari. **V**nde auctoritates quas
induxistis superius domine clerice scilicet pos-
tula a me etc. et quod ipse est rex regum etc. non ad
statum primum pertinet sed ad secundum. **I**n
quo primo statu sic patuit quod christus nullam
potestatem temporalem exercuit immo a se pe-
nitens abdicavit et in hijs solum et non in alijs
que ad dispensacionem nostre salutis exercuit
it petrum sibi vicarium destinavit. quem nec
militem fecit nec coronavit in regem sed in sacer-
dotem et episcopum ordinavit. **Q**uod si vultis ad
huc contendere christi vicarium eam potestatem in tempo-
ralibus habere quam christus habebat in celis. non
quam christus exercebat in terris. **F**œsan ista per-
tinacia non erit in fine vobis graciola quod vo-
bis patebit sic. **C**onstat enim aulibus fidei de deo
sapiēti quod si preciperet deus pecuniam suam agrum
suum a vineam alteri aulibet dare sine cautione

nulla petita ratione nulla expressa cognicione
statim deberet obedire. **S**i ergo contenditis pa
pam eandem potestate habere. ergo concedere
necesse est qd omnia vestra bona et nostra potes
tis sine cause cognicione cui volueritis nepotu
lo vel consanguineo dare. tollere principat⁹ et
regna et eis dare p vestre libito voluntatis. sed
qd absurda sunt ista vos videte. et vtrum pla
cerent si vobis hec fierent responde. **Q**uod si a
fata absurditate recedere per viuam racionem
cogimini et papa coget resistere. **T**enendum est
igitur qd non accepit in temporalibus tanta
potestate ipse cristi vicarius sed eam sola qua
cristus in sua humilitate exercuit et ostendit
Clericus. **R**egatis o miles ecclesiam cognos
cere de peccato. **M**iles. **H**oc abhit. **R**am qd
hoc negauerit et penitenciam et confessionem ab
negabit. **C**lericus. **S**i quid iniuste agit pec
catum est. et qui habet cognoscere de peccato
cognoscat de iusto et iniusto. **C**um ergo iustum
et iniustum in negocijs rerum temporalium sit. co
sequens etiam est vt de causis temporalibus
debeat iudicare. **M**iles. **A**rgumentum istud
cornutum est cuius vanitas et infirmitas per ar
gumentum simile repellendum est. **I**n suspen
dendis latromibus alijsq; dampnandis habet

iustū ⁊ iūstū ⁊ peccm̄ etiā **E**rgo etiā ratiōe pec-
cati s; p̄pa s; sāgne iudicare s; plumeū ē argu-
mentū ideo leui ratiōe sufflatū. **N**ūc r̄stat nob̄
ostendere quomō v̄stra cognitiō dñe clerice cir-
ca iustum ⁊ iniustum secundum leges hūanas
que de talib; sanxerūt sit de temporalibus iu-
dicandis. **S**ed secundum quas et sub quibus
personis subiectis omnib; est videndum: **M**a-
nifestum est ergo illum debere secundum leges
iudicare et secundum easdem de iusto et iūsto
cognoscere cuius est leges condere ⁊ habere in-
terpretari exponere et custodire facere et gra-
uare ⁊ mollire cum videbit̄ expedire. **S**i ergo
vos in iudicio temporalium simul vultis cum
illo d̄tē dere aut concurrere cognoscēdo de iusto
⁊ iniusto iam contra scripturam v̄stram aratis
cum boue ⁊ asino et cum principe dicente. **H**oc
est iustum. pontifex dicet hoc ē iūstum **F**iet
quod dicet abacuk propheta. **I**n precipitium
factum est iudiciū cōtradicente potētiā p̄-
ter hoc lacerata est lex. et non peruenit vsq;
ad finē iudicij q̄a vere nō erit hoc iusticiā ⁊ iu-
diciū facere ī terra s; iusticiā ⁊ iudiciū ī terra di-
laceāre **E**t ego cōdā v̄bis scdm̄ paulū vñ v̄rā
cogitō de; iace p̄ncipes suo iure s; iusto ⁊ iū-
sto cognoscēt et ei⁹ frat̄e vnusq; q; sicut tenet̄

attendet et ei obediet sicut precipit deut. xvij
Si quis autem tumente supbia non obedierit
eius imperio nec princeps cuius fuit officium
iudicandi habet potestatem resistendi vel coer-
cendi tunc incipit vestra cognitio quia tunc ac-
cedere debet vestra monicio dicente apostolo
paulo ad titum ij c. **A**d mone illos principibus
et potestatibus subiectos esse et subditos et
ad romanos xiij c. **O**mnis anima potatibus sub-
limioribus sit subiecta. **V**bi etiam maleficia et sce-
lera manifesta sunt veluti prede rapine et simi-
lia nec est qui velit aut possit corrigere. **N**on
enim nego vos in his casibus debere vel posse
vestram potenciam exercere. sed non de iusto
vel iniusto quia de hoc non habetis cognosce-
re aut manum ad hoc apponere. **E**t cum mani-
festum fuerit atque per sententiam iuris aut euide-
ntiam sceleris que nulla egent cognitione tunc
poterit ad vos ista materia et forma de quibus
dictum est pertinere alias si propter peccati colli-
genciam vultis de prenotatis casibus cognos-
cere non restat nisi fores principum claudere le-
ges filere et decreta principum et vestra sola reso-
nare. **A**rtate vos volo et vergere vna questione
vtrum sit vestrum de causa matrimonij cognosce-
re et ego vado padue pro quadam hereditate quam

peto nomine uxoris mee que habet in ea suc-
cedere **V**idētis q̄ iacōne matrimoniū nichil cō-
petit petere illā hereditatem. **N**ūquid prop-
ter matrimoniū colliganciā de quo habētis cog-
noscere debet coram vobis de hereditate litiga-
re **R**obertus de flandria pro uxore sua petēs
ducatum burgūdie nomine dotis debuit ne cō-
ram rege vel episcopo litigare. ymmo plane di-
co vobis omnibus clēicis inhibendo ne cognitiō-
nem de dote contra deum et iusticiam vsurpe-
tis cum promissio dotis mere et vere sit pactō
temporalis & sepe firmari possit regalibus in-
strumentis. **E**t quia vobis vsurpatis aliena e-
uenit vobis illud vero dei iudicio q̄ in eo nich-
il multum pacietur. **P**atet ergo q̄ sit vanum
et frūolum q̄ ex tali vicinitate velitis vobis
fingere colliganciā in cognicione causarum
quā ad hec omnia vnum solum debet vobis
sufficere quod supra memorauim⁹ de euāgelio
luce dicente domīo ihesu. **N** homo quis me con-
stituit iudicem et diuisorem inter vs. **O**sten-
dit enī manifeste q̄ secūdu eā ptātem quā hō
mortalis exercuit nō ptnebat ad eū de here-
ditate iudicare. **C**leric⁹ nōne debēt tēporalia
spūalib⁹ deseriuire. ergo tēporalia debent eē sub-
iecta spūalib⁹ & spūal⁹ ptās tēpalē d⁹ t̄gē ptātē

Miles Vere debent spiritualibus temporalia de
seruire suo casu quia tenentur si cultoribus neces
saria ministrare. Nam hoc omnis gens quasi in
natura habuit et habet instinctum. et hoc naturali
iure decreuit natura naturans ut ministrantibus
creatori seu diuina celebrantibus necessaria mi
nistrantur et honoris debita et vite necessaria
prebeantur. Quod etiam phariseis in lege quam
dominus moysi tradidit et sacerdotibus abundanter
et caute prouidit. non dominium tamen aut regnum
temporale commisit. Et apostolus ad corinthios
Si spiritualia uobis seminauimus non est magnum
si carnalia uestra metamus. Sed si uultis scire
quale dominium prebeat ministris accipite per
ordinem uerba christi et eius apostoli pauli. **D**
Dicit enim christus discipulis suis ad predicandum
missis. Dignus est enim operarius mercede sua
Et paulus de se et ceteris apostolis ait Quis
militat suis stipendijs unquam quasi diceret nul
lus. Et scriptum est in lege moysi. non alligabis
os boui trituranti Ecce quibus uos operantur christus
et paulus eius apostolus. Vtique operarius et sti
pendiarius. Numquid operarius et stipendiarius
sunt rerum domini. Videtis quod temporalia conce
duntur uobis non ad dominium sed ad uite subsi
dium et ad spiritualis ministerii sumptum. Et

ex lege moysi comparamini boui eturanti cui sa-
tis est accipere pabulum quomodo ipse suo labore
impleat horreum **Et** quod dicitis spirituales po-
testatem regere temporalem potestatem iam
vobis est per apostulum paulum superius re-
ponsum ibi quod omnis pontifex ex hominibus
assumptus pro hominibus constituitur in hijs
que sunt ad deum ut offerat dona et sacrificia
pro peccatis et in hijs habent nos regere vide-
licet que sunt ad deum sed ad ecclesiam non
pertinet in hijs que foris sunt aliquid iudica-
dum quod si adhuc contenditis summum pontifi-
cem superiorem esse per omnia in derisiones
mirabiles incidetis. **Si** enim cum creatur papa
creatus sit dominus omnium simili ratione crea-
re episcopum. **Erit** create illius patrie dominum
et sacerdos meus erit dominus castri mei et do-
minus meus quia sicut potestas proprie est in to-
to ita potestas istorum est in illa parte cui preest
ergo cessandum est ab hac stulticia que ab om-
nibus iridetur et tantis scripturarum elemē-
tis ac rationibus confirmatur. **Nam** in vete-
ri lege dicimus non sacerdotes a regibus sed
reges et principes a sacerdotibus et prophe-
tis adorari et eos ad se vocari et que placebāt
regibus imperari. **Et** in hijs que interdum

errauerant publica dispensacione temporalium
inrepari ut tercio regu pmo et qerto capitulis

Clericus. Miror qd dicitis super dispensaci
one temporalium regem arguisse pontificem

Miles. Vos excitatis canem dormientem et
cogitis me loqui de hijs que ante non cogitavi

Clericus. Eratetur canis et latret. **Miles**

Quoniam ut nescitis utilitate et paciencia
principum timeo qd post iustum latratum sen
cietis et morsum. **Clericus.** Quid interest re

gum et principum super dispensacione tempo
ralium nostroru. ipsi sua habeant et nostra no
bis dimittant. **Miles.** Rostra multum inter

est per omnem modum. Numquid non inter
est nra circa salute animarum naru super omnia
cogitare. Numquid non interest nostra pro pa

rentibus mortuis debita prosequi obsequia et
eciam obsequia postulare. et nonne vobis a pa
rentibus nostris ad hoc sunt nostra temporalia

data et copiose ministrata ut in cultu diuino to
taliter expendantur. sed certe nichil facitis in
de sed omnia vestris necessitatibus applicatis

que per elemosinas et opera caritatis in visce
ribus pauperum claudere deberetis. Nonne e

necesse qd per huiusmodi sanctissima opa mor
tui iuuarentur et saluarentur viui. Rone cum

ea ad propria expenditis supflueq; consumi
tis et ea contra intencionem danciu et etiam
quodammo accipientium dispergitis male
vtendo. viuos et moertuos leditis et viuis et
moertuis dampnabiliter derogatis. **N**onne ei
qui non vult militare auferetur stipendium
Et certe vasallus non implens seruicium me
rito perdit et feodum. **E**t vt vobis ponam su
per hac questione silencium. et q; super hoc
nostrum sit delere et remedium apponere acci
pite fortissimum et apertissimum capitulum
scripture sancte secūdo paralipomeno decimo
quarto capitulo **L**egit enim de rege ioas. fe
citq; quod bonum est coram domino et cunctis
diebus ioiade sacerdotis et de eodem rege legitur
quarto regū duodecimo capitulo **V**ocauit rex
ioas ioiade pontificē et sacerdotes dicens eis
quare sartatecta nō istauratis templi. **N**olite
ergo pecuniā recipere a populo amplius iuxta
ordinacionem vestram sed ad instauracionē po
puli reddite eam. prohibitiq; sunt sacdotes
accipere pecuniam vltra a populo **V**ides ergo
quod laudatur rex ioas a domino quā curam
accepit vt oblacionem iuxta itencionem dan
cium expendere in cultum diuinum **H**oc
est ad instauracionem templi:

Laudat enim regem ioas deus. vt ostenderet
q̄ non delinqueret quia non cupiditate sed pi
etate non ambitione sed religione id faceret.
Ad tollendā suspicionē rex testem volebat ha
bere ipsū pontificem vt sequit̄. **C**umq; videret
nimiam pecuniam ī gazophilacio ascendebat
scr̄iba regis et pontifex effundebantq; et nu
merabāt pecuniā q̄ inueniebāt in domo domi
ni et dabāt eam iuxta numerum atq; mensu
ram in manus eorum qui preciant commenta
rijs domus domini. **E**cce laudata est regis re
ligio q̄ curā gessit vt bona illi⁹ veteris ecclesie
saluarentur sollicitate et expenderentur eligiose
Scio q̄ durum sit vobis hoc audire. cum ta
men nichil refero nisi verba scripture. **D**ictum
enim vobis est superius q̄ hec accepistis om
nia ad vite subsidium et ad scē milicie stipen
dium ad victum habendum et vestitum quibus
duobus dicit apostolus se esse contentum. et
q̄cquid supest in pios vsus pauperum et mise
rias egrotantium expendere debetis. **Q**uod si
non feceritis multum nostra interest de eis de
curam habere ne animas mortuorum salutēq;
vīuorū defraudetis. **¶ Clericis.** Rex iste ioas
bona sibi nō tulit sed in vsus ecclesiasticos ex
pendit. vs autē hodie bona nostra tollitis q̄

non in religiosos vsus .s; militares tumultus
et bellicosos classes expēditis **V**nde exemplū
quod induxistis vris operibus aduersatur. et
vestrā violentiā solū colozat. **Miles.** Sem
per ī malū vrm cōtra stimulū regū calcitratis
Est ne hoc vobis molestū q̄ de bonis ecclesie
secū tollūt nepotuli vestri ⁊ cōsanguinei alieq;
psone interdū ihoneste. **S**ed vobis est oīno ī
tolerabile ⁊ molestum q̄ rex mansuete petit a
vobis et p̄ gracia accipit p̄ vestra salute et de
fensione ecclesie ⁊ bonoz vestrorū. **Clericus**
Me miserū pellemq; meam tollitis cum carni
bus et hoc appellatis salutē. **Miles** Nō per
strepite s; paciēter audite. considerate vicinos
vestros suis egere et ad vestrā respicere. **S**i de
ficeret regis potestas qualis ess; req̄es vestra
Nonne nobiles egem et pdigi si cōsūphissent
sua cōuerterētur ad vestra. ergo regia manus
vestre murus ē. pax regis pax vestra. salus re
gis salus vestra. **Q**ue si deest aut forsan esset
subtracta vel peccatis vestris exigentib; a v
bis discederet et vicinis supra bona vestra tras
santib; nūc exigētib; nūc minātib; atq; vas
tātib; bona vā cgeremī oībus seruire. **S**i ve
litis procs? bona vā p̄ire quanta velitis tunc
redimere quod manus regia rediret sicut p̄us

Videatis ergo cum pauca regi traditis quomodo
salutem vestram redimit quando omnia bona ves-
tra deperdenda saluat. **S**ed sicut vos semper
fuitis beneficijs ingrati sic estis nunc in vestris
profectibus querulosi. **Q**uod si manus hostilis
rege cadente regnum inuaderet nonne omnes
predis et rapinis interiretis et ferocitate bar-
baricam quam vobis implacabilem sentiretis re-
lictis sedibus territi et attoniti fugeratis et to-
tum perderetis qui modo super minimis doletis.
Quod si reges et principes suis stipendijs suisque
periculis tenentur vos defendere sequi mortem pro vo-
bis gratis exponere et vos sub umbra quiesce-
re comedere splendide iocunde bibere super lec-
tos ornatos quiescere quiete dormire et in stra-
metis mollibus lasciuire. **E**rgo et vos vere estis
soli domini. reges vero et principes vestri fui-
t. **E**t alij pro vobis et res et personas offerunt mor-
ti. **S**i datur personis ecclesiasticis requies non
est magnam si pro personis seruent opes. **H**oc
dicitis esse durum sed non quiescitis donec mo-
re solito conuicti fueritis ac etiam confutati di-
uinis quibus non potestis obuiare scripturis.
Ram de ioas rege superius memorato scribitur
quarto regum xiij et h palipomenon xxiiij c. **Q**uam
obrem tulit ioas rex iuda omnia sanctificata que

consecrauerant **J**osephat et aaron et mosa pa-
ter eius rex iuda et que obtulerat et vniuersū
argentum quod inuenire potuit in thesauro
templi domini et palacio regis misitq; azaeli
regi sirie et recessit a iherusalem **E**cce aperte
q; pro redemptione populi accepit ea que con-
secrata erant in templo domini. non tamen pe-
percit regis palacio. quando tulit ista de tem-
plo. **E**t eodē modo quarto regum decimo octa-
uo capitulo legitur sic de ezechia rege scto. **I**n
tempore illo cōfregit ezechias valuas templi
domini et laminas aurī quas ipse affixerat et
dedit regi assiriorū. **Q**uod si dicas q; **E**zechias
egit male rñdeo sic habet i palipomeno xxxij
Ezechias nō reprehendit i oībus operibus su-
is preterquam in legacione principum babilo-
nis **Q**uis ergo dampnabit quem in omnibus
scriptura laudauit. **S**i erratis non intelligen-
tes scripturarum veritatē quid ergo contra re-
ges et principes contenditis. **L**egitur em̄ ma-
thei quinto capitulo. **N**on propter locum gen-
tem sed propter gentem locum dominus pre-
legit **N**on est ergo parcendum ecclesie mate-
riali vbi discrimen imminet genti xpistiane
quod sanctus ezechiel et iosephus intellexit et
fidelit̄ adimpleuit **S**i em̄ bona v̄sa sūt ecclesie et

et populus in ecclesia est quanto iustius sub
stantia in ea ubi salus populi pendet expenden
da est. **Unde dominus mathei xii c.** Dico vob
in templo maiore est hic. nec dubium est quin
templum spirituale quod est homo dignius sit
materiali et templo lapideo. **I**ntelligat ergo rex
pius et prudens in hijs verbis domini dei volun
tate nec ulterius querat auctoritatem. **N**ec est
parcendum materiali templo nec hijs que dedi
cata sunt templo vt salus reddat et pax periculi
tanti populo cristiano. **N**ec est blandiendum
ecclesiarum superfluitati ymmo succuerendum
tante gentis necessitati. sed quia rex ea que si
bi licet iure diuino vult facere cum beneplaci
to vestro non veremini exasperare regem in ma
suetudine vobiscum agentem et solita beniuolen
tia vs regentem. **C**auete a verbis salomonis
quia ira regis nuncius est mortis. **¶ Clericus.**
Si possunt reuocari que semel deo sunt donata
ergo irritari possunt omnia vota. **¶ Miles.**
Hoc non est que deo data sunt reuocare sed illis
vobis quibus fuerunt data applicare. **Q**ue enim
sunt deo data eo ipso sunt pijs vobis dedicata.
Quid enim poterit sanctius esse quam cristiani
populi salus et quid preciosius domino quam hos
tes raptores et interfectores arcere a populo

christiano et quam pacem subiectis et fidelibus
emere **Cum** ergo in hijs bona ecclesie expēdū
tur vere vñibus quibus fuerant dedicata reddū
tur. **Clericus.** Si ad scripturas sacras reue
ritis quare libertates nostras mfringitis quas
libertates cōstat nos ex iphs traxisse scriptu
ris. dominus enim interrogat petrū. mathei
decimo septimo. Reges terre a quibus accipiūt
tributum. a suis an ab alijs. At ille dixit
Ab alijs. Dixit illi ihesus. Ergo liberi sunt
filij. **Vt** autem non scandalizemus eos. **Vade**
ad mare et mitte hamum et illum piscem quod
mus ascendit tolle. et aperto ore inuenies sta
terem. sume illum et da pro me et te. **Vides** o
mnes quod clerici proprii seruiicio mancipati om
nino sunt liberi. **Miles.** Si euangelium be
ne respicitur. a proprio solo census siue didrag
ma petebatur. ideo pro proprio dari videtur
ista responsio ipse enim est filius dei. filius regis
magi. **Et** sicut filius regis maior est prede
fic filius dei maior est et maior erit cesare et sic
illa responsio proprie videtur esse pro proprio
Attamen quia illi qui principaliter ministrant
regi nullatenus ad publica onera sunt trahen
di concedim⁹ quod clerici in suis personis sunt liberi
Dico quod non de coniugati vita et conuersione laici

quā non ad honorem dei s̄ i fraude domini sūt
fiat patet ad oculum non consurati sed clerici
cristum sequentes vt petrus ⁊ sacris altaribz
mancipati concedimus inquantū plane d̄ h̄is
quā liberi sunt non dico clare per euangelium
sed quia euangelio et eorum officio videbatur
consonum indultū est eis hoc prauilegium p̄n
cipum. Nam ab origine ecclesie dixit paulus
ad romanos piij. Omnis anima potestatibus
sublimioribz subdita sit. et post. Nō solum p̄
ter iram sed p̄pter conscienciam. ⁊ post ibidem
dicit. Reddite omnibz debita. cui tributū tri
butū cui vectigal vectigal. Videtis ergo q̄ oīs
anima erit subdita et vectigalis et tributaria
Sed vt dixi nūc estis in p̄sonis liberi quia of
ficio cristi mancipati numquid p̄ hoc et eadē
libertate gaudebunt et agri. Si enim ecclesia
emerit censualem agrum numquid cui soluen
dus erat census p̄det eum. ¶ Clericus. Nō de
censibz sed de exactionibz sermo est. ¶ Miles
Sic ego sup certos agros habeo certū censū
sic impator super orbem terrarum pro defensi
one reipublice cum oportunū fuerit pro arbi
trio wlūtatis potest leuare tributum. Clara
enim racione accedit vt res publica reipublice
sumptibz defendatur. ⁊ quecumqz pars gaude

at ista defensione equissimum est ut cum alijs
ponat humerum sub ouem. **S**i ergo nunquam iuste
possessiones subdite sunt ad onus publicum quantum
ad anuum censum ad quemcumque transiunt
semper erunt sub onere hoc ubi necessitas fu-
erit reipublice. **S**icut cum alijs indigent semper
defensione. **Q**uod si dicitis quod contra hoc prescrip-
sistis longa usque libertate respondemus vobis quod
quanto benignitate principum fuerit libertas
vestra longior tanto ubi maior apparet necessi-
tas et debet esse voluntas promissior ad subueni-
endum. **N**am et irridet scriptura vestram pre-
scriptionem cum a salomone usque ad ioas et a
ioas usque ad ezechielem non legitur esse factum
quod tamen **Ezechiel** perfecit. **N**am et multe
ciuitates privilegij et consuetudine ab exactio-
nibus libere patienter soluerunt et soluunt ho-
die quod placuit principi pro defensione regni
vel ciuitatibus vel personis. **E**t si deus ut dicitur
propter ingratitude reuocat peccatorum
remissionem videatis ne propter vestram rebelli-
onem non mereamini. **N**on minus sed etiam
plus onerari et tandem facultate simul et potestate
denudari. **C**lericus. **Q**uod per reges tollende sunt
grate nobis per leges concessa et per beatorum principum privilegia
sancte ecclesie concessa. **M**iles. **f**ateor et verum est

amplissima vobis priuilegia per bonos ponti-
fices indulta. **S**cire vero debetis q̄ quicquid
rectores reipublice faciūt ad vtilitatē reipub-
lice intendunt ⁊ ad eam habentes oculū iuxta
illam regulam. **E**cuncta disponunt itantū q̄
salutē reipublice saluti proprie quod est ī p̄n-
ape gloriofissimū anteponūt exemplo dauid
secundo regū. **V**nde constat ⁊ testimonio ⁊ rec-
tatione eos concedere quaten⁹ possz in pos-
terū reipublice derogare. **V**nde plane colligiē
in omnibus priuilegijs hoc exceptum scilicet
vt nisi priuilegiū indultum videat̄ in posterū
reipublice nociturum vel pro ardua necessita-
te vel vtilitate reipublice manifesta mutandū
Igitur non est dubium quin pro regni necessi-
tatibus gradus vobis indultas legibusq; sanc-
itas possunt altissimi principes cōsulatozi sus-
pendere ratione et secundum exigēciā tēporis
vt inuenimus per salomonem sapientissimū
ī pena furti aliquid lege diuina mutatū. **C**le-
ricus. **I**mpatores sanxerunt ista non reges ⁊
ideo per bonos impatores o mnes nūc erit le-
gum gubernacula moderari. **M**iles. **H**oc res-
ponsum est blasphemie. **E**t quoniā vt videt̄
aut originem ignoratis regni aut quod videt̄
vrius illius altitudini iuidetis si karoli mag

ni registrū inspiciatis et historias pbatissias
reuoluatis. Inuenietis q̄ regnum francie dig
nissima condicione imperij potio est pari di
uisione ab eo discreta et eqli dignitate et auc
toritate quingentis annis ceciter insignita
quicquid ergo priuilegh et dignitatis t̄net
imperij nomen i parte vna. hoc regnum fran
cie in alia. Cum enī fraterna diuisione francoꝝ
regnū a reliqua parte discessit iperij quicquid
in parte decedente et penitus ab imperio exis
tente imperiū ipsum quondam obtinuit aut
ibidem iure altitudinis aut potestatis exiuit
hoc principi seu francorum regi in eadem ple
nitudine cessit. Et ideo sicut omnia que infra
terminos imperij sunt subiecta esse noscunt̄
imperio sic que ifra terminos regni regno. Et
sicut imperator supra totum imperiū suum ha
bet leges condere addere eis aut demere sic et
rex francie. Aut omnino leges imperatorias
repellere. aut quamlibet placuerit permutare
aut illis a toto regno suo prescriptis. Et ab
olitis nouas si placuerit promulgare. Alio qui
si aliqd nouū vt sepe accidit visum fuerit sta
tuendum. Si rex non possit hoc qui est sum
mus. Tunc nullus poterit quia vltra eum non
est superior vllus.

et ideo domine clerice liguam vestram coeete
et agnoscite regem legibus consuetudinibus et
privilegijs vestris et libertatibus; datis regia po
testate preesse posse addere posse minuere que
libet equitate et ratione consultis aut cum suis
proceribus sicut visum fuerit temperare. et ideo
si aliquid pro salute regni tuenda videritis is
tis temporibus imitari acceptate et patienter hoc
ferte paulo apostulo hoc vos docete ad roma
nos xiiii. qui potestati resistit diuine volunta
ti resistit ne qui contra stimulum calatrent in
iuste semel puncti iterum se pungant. **O**bedite
prepositis vestris et subiacete eis. ad hebreos
in fine **D**avid autem sub anathaz principe sacer
dotum tempore necessitatis panes propositionis
qua solis sacerdotibus parati erant et nullis a
lijs licebat comedere eos comedit et alijs dedit
comedendos qui secum erant. et mathei xi. sab
batum propter hominem non homo propter sabba
tum factum est. **I**taque dominus est filius homi
nis etiam sabbati. Et deuteronomii xxxiiij. c. **I**n
manu tua magnitudo et imperium. et ibidem. **E**t
adorauerunt dominum deum regem. **I**tem ibidem
Et vicerunt secundo salomonem filium david
vicerunt autem eum domino in principem. **S**e
quitur. et sadoch in pontificem. vt palipomeno

viceſimo primo capitulo. **N**ec quifq̄ intret ī
domum domini niſi ſacerdotes et qui miſtra-
bant de leuitis tātummō ingrediantur q̄ ſāc-
tificati ſunt ⁊ et totum reliquum vulgus aſto-
dias domini obſeruent. **L**euite autem circum-
dent regem habentes cingula. **E**t ſi quifq̄
ingreſſus fuerit templum domini iſterficiatur
ſintq; cū rege itante ⁊ igrediente. ¶ **V**ixitq;
eum ioada pontifex ibiq;

¶ Et ſic eſt ſinis ꝯaus criſto neſcia ſinis

pendiā de
Ieraſa
notandi
ceſſi ſe
quarto
ſū antici
ente naſcitur
mo. ſiat dan
ſolipſi ban nō
ſanſationem
ſalſetur quia
m i ob theſſ al
reue et uela
ſū pꝑꝑꝑo conce
pꝑꝑe in vꝑꝑꝑo
ſū auguſtin?
ſū matris
ſū implebitur a
ſū aduentus
ſū nō tamen
ſū mꝑꝑꝑe eſſe
ſū pꝑꝑꝑe ⁊ lꝑꝑꝑe
ſū Quarto nota
ſū Apocalipſis p
ſū mꝑꝑꝑe et
ſū mꝑꝑꝑe et

Compendiū de vita anticristi incipit feliciter

Quæ circa statū et p̄secutionem anticristi notandi sūt quinque. p̄mo ortus anticristi. sc̄do p̄gressus. tercio cultus. quarto afflictus. quinto obitus. Circa ortū anticristi nota quatuor. Primo de qua p̄genie nascetur quia de tribu dan vt gen̄sis vltimo. **Fiat dan sicut coluber in via** et ideo ī apocalip̄si dan nō scribitur ī catalogo sanctorū in detestationem anticristi. Sc̄do nota quomodo nascetur quia de fornicatrice non de virgine vt ī ad thessalonicēses ij. **Qui discēssio p̄mū venerit et reuelatus fuerit homo peccati id est in peccato conceptus.** Tercio nota quō concipietur in vtero quia opatione dyabolica sicut dicit augustin⁹. spiritus malignus descēdet in vterum matris et ex virtute diuina cōuebitur et implebitur anticristus. ī ad thessalōn̄ ij. cuius aduentus erit sc̄dm opacōnem sathane. glosa. nō tamen sine consensu liberi arbitrii. quia incipiet esse malus ex vtero m̄is iuxta illud ysaie xlviij. transgressorem ex vtero vocauit. Quarto nota vbi nascetur quia in babilone. Apocalip̄sis xvij c. **Babilō magnā mater fornicacionū** et sequitur de anticristo **Vidi mulierem ebrīā de sanguine martirū et**

sanctorum xpristi ihesu. Quinto circa proces-
sum antixpristi nota quatuor. Primo ubi nu-
trietur quia in illis duabus ciuitatibus corozam
et bethsayda. Vnde illud super isto verbo euā-
gelij & tibi bethsayda & tibi corozam dicit au-
gustinus. Ideo imprecatur et improperat eis do-
minus dicens. quia in eis conuersaturus est
filius pdicionis. ¶ Secundo. Nota a quibus
nutrietur quia a spiritibus maligis qui prop-
ter incantaciones suas continue ei famulabuntur
& assistent cōcomites idiuisi. apocalipsis xvij
Vidi de ore bestie id est antixpristi propter in-
cantaciones quas de ore emittet exisse tres spi-
ritus imūdos. ¶ Tercio. Nota a quibus recipiet
Oratio quia a iudeis ut dicebat eis dñs. iohis
quito in fine Ego ueni in noie patris mei & non re-
cepistis me cum autē alius uenit in noie suo illū
recipietis. ¶ Quarto. Nota in qua etate incipiet
hec oia quia ecclesiastica quarto. Vidi cōiunctos
uiuētes qui ambulāt sub sole cum adolescēte scdo
id est antixpō. nā p̄m̄ adolescēs salutis fuit cris-
tus. Circa cultū ei⁹ nota iij. p̄ q̄ attrahet ad se
diuisos cult⁹. Primo enī ut attrahat ad se iude-
os dicet se messiā p̄missū in lege & x̄p̄ deū & x̄p̄
hoīez & tēdificabit tēplū sal. o. ij thes. ij. q̄ ad-
ūsā & extollit sup oē qd̄ di. de⁹ ficte. s. ab ydo

aut quod colitur scilicet in veritate a fidelibus
Secundo vt attrahat ad se gētales ydolatrias
faciet simulachrū ⁊ statuam per incantacionē
⁊ in eam mittet spiritum malignum ad dandū
responſa et vocabit eum deum maon. **Daniel**
xi. Deum patrū suoz non reputabit deum. de
um autem maon in loco suo venerabitur **Hanc**
statuam faciet adorari. Apocaliphis xi. **F**aciet
vt quicūq; non adorauerit imaginem bestie oc
cidatur. **Tercio** vt attrahat ad se cristianos
dicet se cristum venisse ad iudicium sic p̄mis
sum in euangelio ⁊ ostendet se mortuum ⁊ ter
cia die resurget iuxta illud. vnum de capitibz
eius quasi occisum in morte et plaga mortis
eius curata est et admittata est vniuersa terra
Quarto vt attrahat ad se omnem hominem
magnum et paruū ⁊ ponet caracterem in fron
te et manu dextera vniuscuiusq; vt distinguan
tur ab alijs et nemo poterit emere vel ven
dere nisi habuerit signum suū. **Apocaliphis xiiij.**
Faciet omēs pusillos ⁊ magnos habere carac
terem in manu dextera. et ne possit emere vel
vendere ⁊ c. **Circa** conflictum anticristi nota
q; pugnabit cōtra duo genera hominū scilicet
nobilium et ignobilium seu maiorū et minorū
Majores autē distinguet secundū tres grad⁹

scilicet clericos . milites . et mercatores **C**leri
cos ⁊ litteratos expugnabit ⁊ attrahet per ra
tiones naturales . erit enim valde instructus
in scripturis philozophoz . danielis sexto **C**o
sueget rex impudens facie et intelliget propo
siciones scilicet naturales ⁊ supra quam credi
poss; vniuersa vastabat milites expugnabit
per distributionem terrarum et dignitatū da
nielis vndecimo . **M**ultiplicabit gloriam et da
bit eis potestatem ī multis ⁊ terram diuidet
gratuito mercatores expugnabit per argentū
et aurum . danielis octauo **I**n copia rerum oc
cidet plurimos et eiusdem vndecimo . **D**omina
bitur thesauris argētū ⁊ auri ⁊ cetera . **D**emo
nes enim reuelabunt ei omnes thesauros oc
cultos sub terra in sepulchris antiquis q̄s an
tiqui abscondebant quādo moriebantur speiā
tes se redituros post longum temp⁹ ad eosdē
quos posuerunt quidam erronei philozophi
⁊ ideo dicit . **J**ob viceesimo p̄mo . **A**d sepulchz
ducentur scilicet anticristus et in agerie mortu
orum euigilabit **E**t eiusdem xli . **S**ternet sibi
aurū q̄si lutū **P**opulū minore distiguet tripli
ciē scilicet ī simplices q̄s attrah; p̄ falsos p̄phas
ī tuīdos q̄s attrah; p̄ tirānos ⁊ p̄fectos ī peitē
tes q̄s attrah; p̄ falsa mirac̄la nā sic di . ī apo

Faciet signa ita vt ignem faciat descendere q̄
ad falsam apparenciam. ⁊ ideo dicitur mathei
xxiii. Surgent pseudo cristi ⁊ pseudo pphete
ad decipiendum simplices ⁊ tradent eos in tri
bulacionem magnā et occident ad cogendum
pauōdos et dabunt signa magna vt in errore
deducātur si fieri potest etiā electi ad commo
uendū penitentes ⁊ perfectos. ¶ **Circa obitū**
antecristi nota quatuor. Primo tempus. quia
postq̄ p̄dicauit tribus annis cū dimidio. **Da**
nielis xi. Dixit daniel āgelo **V**squo finis
horū mirabilium. Respondit angelus. quia p
tempus ⁊ tempora et dimidiū tēporis scilicet
per tres annos ⁊ dimidiū. Hebre⁹ enim tem
poris nomine accipit vnum annum ⁊ per tēpa
accipit duos annos ⁊ p dimidiū tēporis ac
cipit dimidium annū. Secundo notanda ē p
sona interficiens que erit ipse crist⁹. ij ad thes
sal ij. quem domin⁹ ihesus interficiet spiritu
oris sui. vel michael interficiet ministerio xpi.
Tercio notandus locus in quo interficietur.
quia in loco vnde ascendit cristus in celū scilicet
in monte oliueti. danielis xi. Veniet ī mlti
tudine magna supple exercitus vt conterat
plurimos ⁊ figet tabernaculū suum supra mō
tē iclitum id est supra montē oliueti ⁊ veniet

ad summam eius scilicet montis oliueti et
nemo ei auxiliabitur quando scilicet occidetur
a xp̄isto ¶ Quarto. Notandus est modus q̄
occidetur q̄ erit triplex. Occidet enim subito
Job. Subito morietur. Interficietur absq; ma
nu hominis. Danielis octauo. Sine manu con
teretur. Item interficietur publice. Job. Vidē
tibus aunctis precipitabitur. ¶ De die autem
illa scilicet iudicij vel aduentus antixp̄isti ne
mo scit iuxta illud Marci. tridecimo. De die
autem illa n̄c. 7 mathei vice simo octauo. Ad
uentum autem antixp̄isti precedent quatuor
Primo romani imperij dissensio et diuisio in
decē regna secundo ad thessalonicenses ij. Ni
si venerit discessio n̄c. ¶ Secundo iobediencia
ecclesiarum ab ecclesia romana ¶ Tercio ge
neralis concitacio preliorum. ¶ Mathei vicesi
mo quarto. Surget gens contra gentem 7 reg
num aduersus regnum. n̄c. ¶ Quarto. Enoch
et helie predicacio Apocalipsis. vndecimo. da
bo duob; testib; meis et prophetabunt mille
ducentis sexaginta dieb; n̄c.

¶ Explicit de vita antixp̄i

LANDES-
UND STADT-
BIBLIOTHEK
DUSSELDORF

Inches 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20
 Centimetres 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15 16 17 18 19 20

TIFFEN Color Control Patches

© The Tiffen Company, 2007

Blue	Cyan	Green	Yellow	Red	Magenta	White	3/Color	Black
1	2	3	4	5	6	7	8	9
10	11	12	13	14	15	16	17	18
19	20	21	22	23	24	25	26	27

TIFFEN Gray Scale																			
A	1	2	3	4	5	6	M	8	9	10	11	12	13	14	15	B	17	18	19
		R	G	B			W	G		K				C	Y	M			

© The Tiffen Company, 2007